

УДК 821.521

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/43-1-17>

Nina БАЛИКОВА,

orcid.org/0000-0001-9225-8954

*аспірантка кафедри мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії
Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна) balyk89@gmail.com*

ЕСТЕТИ Й ЕКСЦЕНТРИКИ: ПОСТАТІ САМІТНИКІВ У «НОТАТКАХ ЗНІЧЕВ'Я» КЕНКО-ХОШІ

Самітницька література є самобутнім літературним напрямом середньовічної Японії, який виник у другій половині доби Хейан (794–1185 роки) і набув поширення в епохи Камакура (1185–1333 роки) і Муромачі (1336–1573 роки). Він включає в себе твори, написані ченцями-самітниками, сфокусовані на описі самітницького досвіду. Серед найвідоміших творів цього напрямку є збірка есеїв-дзуйхіцу «Нотатки знічев'я», написана ченцем Кенко-хоші в XIV столітті. Вивчення феномену самітництва, його всебічного впливу на життя людей у середньовічній Японії є незамінним для розуміння цього та пізніших періодів японської історії, а також філософії та культури, самітницька література є одним із ключових джерел інформації про образ самітника й самітницькі практики в тогочасному суспільстві. Незважаючи на це, наявна велика наукова прогалина в дослідженні самітницької літератури, її зразків. З метою глибшого дослідження образів самітників в одному із ключових творів напрямку в цій статті докладно проаналізовано текст «Нотаток знічев'я», визначено, які типи самітницьких образів у ньому представлені, які з них є найбільш яскравими й характерними для напрямку самітницької літератури. Найбільш численними є типи естетів-самітників і аскетів-ексцентриків. Основними ознаками естетів є тонке чуття навколишньої краси, а також знання давніх звичаїв і певна мистецька обдарованість. Основними ознаками ексцентриків є гранична зосередженість на релігійному шляху, який має привести до просвітлення, незвичайні аскетичні практики, а також очевидна відірваність від соціуму. Ці два найяскравіші типи самітників символізують собою полюси самітницького досвіду, між якими є багато проміжних варіантів. Отже, ключовою рисою образу самітника як суб'єкта й об'єкта зображення самітницької літератури є його еkleктичність. Самітником може вважатися як екстремальний релігійний праведник, так і вишуканий аристократ, чия самітництво виявляється радше в естетичному ідеалі, ніж на практиці.

Ключові слова: самітницька література, самітники, самітництво, Кенко-хоші, буддизм, дзуйхіцу.

Nina BALYKOVA,

orcid.org/0000-0001-9225-8954

*PhD Student at the Department of the Far Eastern and Southeast Asian Languages and Literatures
Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Kyiv, Ukraine) balyk89@gmail.com*

AESTHETES AND ECCENTRICS: DEPICTION OF RECLUSES IN KENKO-HOSHI'S "ESSAYS IN IDLENESS"

Recluse literature is a literary movement peculiar to medieval Japan. It originated in the second half of the Heian period (794–1185) and became widespread during the Kamakura (1185–1333) and Muromachi (1336–1573) periods. It includes literary works written by recluse-monks and focusing on the experience of reclusion. One of the most famous literary examples of this movement is "Essays in Idleness" – a collection of essays in the zuihitsu genre, written by monk Kenko-hoshi in the 14th century. The study of the phenomenon of reclusion and its comprehensive impact on people's lives in medieval Japan is indispensable for understanding this and later periods of Japanese history, as well as its philosophy and culture, and recluse literature is one of the key sources of information on the existant ascetic practices and on how medieval Japanese society viewed recluses and reclusion. Despite this importance, there is a scarcity of research on recluse literature and literary works that represent it. This article provides an in-depth textual analysis of "Essays in Idleness", examines the types of recluses most frequently described there, and determines which of those recluse images are most characteristic of recluse literature. The most prominent are the images of an aesthete-recluse and an eccentric ascetic. The main features of aesthete-recluses are their sense of beauty, knowledge of ancient customs and certain artistic talent. The main features of eccentric ascetics are the extreme focus on their religious path leading towards enlightenment, unusual ascetic practices, as well as obvious isolation from society. These two most striking types of recluses symbolize certain extremes of the recluse experience, and there are many intermediate options in between. Thus, the image of the recluse as the subject of recluse literature is highly eclectic. An extremely religious hermit and a refined aristocrat can both be considered recluses in terms of medieval Japanese reclusion discourse.

Key words: recluse literature, recluses, reclusion, Kenko-hoshi, Buddhism, zuihitsu.

Постановка проблеми. Постать самітника є знаковою для японської середньовічної літератури: оскільки практика постригу в буддистські ченці була загальноприйнятою серед усіх провідних верств суспільства і давала певну свободу й час для творчості, саме ченці найчастіше були авторами літературних творів та переписувачами текстів, а перекази про відомих самітників та описи власного чи чужого досвіду усамітнення можна було побачити в більшості тогочасних текстів. Поширеність самітницької тематики зрештою породила окремий самобутній літературний напрям – самітницьку літературу (隱者文学, *інджя бунтаку*), – який об'єднав твори, не лише написані ченцями-самітниками, але й зосереджені на чернечому та самітницькому досвіді. Перші твори, які відносять до цього напрямку, з'явилися у другій половині доби Хейан (794–1185 рр.), але його розквіт припав на епохи Камакура (1185–1333 рр.) і Муромачі (1336–1573 рр.). Саме тоді було написано такі хрестоматійні зразки самітницької літератури, як «Записи із самітницької хижки» Камо-но Чьомей'я і «Нотатки знічев'я» Кенко-хоші – твори, які нині вважаються класикою японської літератури.

Аналіз досліджень. Вплив самітницької літератури на подальший літературний процес, її цінність для розуміння культурних, філософських та соціально-політичних реалій середньовічної Японії важко переоцінити. Незважаючи на це, цей напрям усе ще не досить досліджений: навіть у Японії не так багато праць, присвячених самітницькій літературі як окремому явищу, і більшість із них було видано ще в 70–80-х рр. минулого сторіччя (наприклад, праці Й. Ішіда, Дж. Каракі, Дж. Кубота). Що ж до ситуації поза межами Японії, то якщо в англійській японістиці все ж є декілька праць, присвячених цьому феномену цілком чи частково (К. Браун, М. Марра, М. Токуе), то в Україні та на пострадянському просторі японська самітницька література поки практично не описана як окреме явище і предмет наукових досліджень, а також лишаються поза увагою ключові тексти цього напрямку.

Мета статті – дослідити, які типи самітницьких образів представлені в «Нотатках знічев'я» Кенко-хоші, виявити і проаналізувати найбільш яскраві й характерні типи, встановити на основі цього аналізу ключові риси образу самітника як суб'єкта й об'єкта зображення самітницької літератури.

Виклад основного матеріалу. «Нотатки знічев'я» (徒然草, *Цуредзурегуса*) – це твір жанру *дзуйхіцу*, написаний ченцем Кенко-хоші приблизно між 1330 і 1349 рр. Він входить до переліку «трьох найвидатніших *дзуйхіцу* Японії», є

загалом одним із найвідоміших творів японської літератури.

Назва *дзуйхіцу* дослівно перекладається як «слідувати за пензлем» і означає вільний запис автором усього, що спадає на думку. Хоча жанр *дзуйхіцу* вважається есеїстичним, твори цього жанру є не одиничними есеями, а збірками багатьох есеїв, нарисів, нотаток, оповідань різної величини й тематики.

«Нотатки знічев'я» також є зібранням есеїв, роздумів, спогадів, афоризмів, описів, переказів тощо. У найпопулярнішій сучасній редакції цей твір складається із 243 розділів / *данів*. Окрім самітництва й оповідей про відомих самітників, автора цікавили історія, міфологія, легенди й перекази, притчі, релігія й філософія (буддизм, синтоїзм, даосизм, конфуціанство, а також синкретичні практики), психологія, літературознавство, музика, придворний етикет, опис церемоніалу й календарних свят, етимологія термінів, кулінарія й інше.

Самітницька література має дві визначальні риси: авторами є самітники, а центральною темою є самітницький досвід, зазвичай їхній власний (Ishida, 1986: 22). Отже, щоб дослідити образи самітників у «Нотатках знічев'я» та зрозуміти суть і світоглядне спрямування твору, потрібно передусім розглянути постать самого автора.

Особистість Кенко-хоші досить загадкова. Його справжнє ім'я невідоме. Кенко-хоші – це чернече ім'я, прийняте після постригу (*хоші* – «учитель закону», як приставка до імені є терміном поваги до буддистських ченців). Довгий час серед дослідників загальноприйнятою була думка, що справжнє ім'я Кенко-хоші було Урабе Канейоші, що він був вихідцем із роду синтоїстських священиків Урабе, які несли службу у святилищі Йошіда (звідси ще одне ім'я, під яким він відомий. – Йошіда Кенко), були наближеними до імператорської родини. Сам Канейоші також служив при дворі, але раптово прийняв постриг, взявши собі ім'я Кенко, що було іншим варіантом прочитання ієрогліфів його імені (兼好).

Проте літературознавець Т. Огава (2017 р.) нещодавно довів, що дані про належність Кенко-хоші до роду Урабе зі святилища Йошіда були підроблені священиками з Йошіда в пізніші століття. За його версією, справжнє ім'я Кенко-хоші могло бути Урабе Канейоші, але він не мав стосунку до священицького роду Урабе, імовірно, був вихідцем із воїнського стану.

І все ж незмінними лишаються декілька фактів: Кенко-хоші служив при дворі, був відомим поетом, чії вірші друкувалися в імператорських поетичних антологіях, і з якоїсь причини постригся в ченці приблизно в 1313 р.

(Горегляд, 2006: 223). Прямі підстави постригу достеменно невідомі, проте можна припустити, що основною зовнішньою причиною була поступова втрата ним стабільної позиції при дворі з відходом від справ або смертю його покровителів – наприклад, екс-імператора Го-Нідзьо в 1308 р. (Магга, 1991: 133), а також загальна непевність становища тогочасного придворного службовця.

Кенко-хоші жив у складний час перебудови японського суспільства й переламу всього старого укладу: вплив імператорського двору із центром у столиці Кіото занепадав, а разом із ним занепадали старі звичаї та придворна естетика; усе більшу роль починали відігравати представники воїнського класу зі східних провінцій, яких ще донедавна при дворі вважали неосвіченими варварами, а в місті Камакура, на сході країни, виник новий центр впливу – військова ставка (*бакуфу*) на чолі з військовим правителем (*шьогун*). Окрім того, ворогування між представниками різних ліній імператорського роду призвело до розколу двору на Північний і Південний, кожен із власним імператором. Кенко-хоші, як і представники придворної аристократії, на власні очі бачив занепад двірцевої культури, минуцність і непевність рангів і статусів, марність своїх світських прагнень, шукав відповіді в релігії, а саме в буддизмі, який постулював ідеї плинності речей, марності бажань, ідеалізував усамітнення як шлях до спасіння.

Після постригу Кенко-хоші декілька разів змінював місце проживання – оселявся то на самоті глибоко в горах, то на території різних буддистських монастирів. Жив скромно й бідно, часом голодував і заробляв собі на їжу плетінням кошків (Горегляд, 2006: 224–225). Проте Кенко не присвячував усе своє життя суворій аскезі – він подорожував країною; ходив у гості; листувався з іншими поетами; відвідував церемонії й вистави при дворі, які пізніше описав у своїх «Нотатках». У цьому плані Кенко-хоші був досить типовим представником ченця того часу.

Дослідники-літературознавці, услід за Т. Медзакі (1985 р.), називають такий тип усамітнення «естетичним самітництвом» (数奇の遁世, *suki no tonsei*) на противагу суто релігійному самітництву з більш суворими аскетичними практиками. Усамітнення для естета-самітника – це шанс присвятити себе творчості й мистецтву на лоні природи, позбувшись соціальних обмежень та матеріалістичних переживань. Релігійний елемент у такому самітництві обов'язково наявний, але не є визначальним. Власне ж релігійний самітник присвячує своє життя лише шляху Будди, вдаючись до значно суворішого аскетизму.

Отже, Кенко-хоші можна умовно назвати прихильником естетичного усамітнення, та чи значить це, що і в літературі він утілює лише один тип самітницького досвіду? Вивчення тексту «Нотаток знічев'я» показує зовсім іншу картину.

Послуговуючись начитаністю й широким кругозором, Кенко-хоші вмістив у своєму творі не лише власний досвід, але й досвід багатьох інших ченців, аскетів і самітників. На сторінках «Нотаток» можна побачити і ченців різних рангів у монастирських спільнотах та поза ними, і мандрівних монахів, і святих аскетів та даоських «безсмертних», і так званих «ченців у миру» (*нюдо* – аристократи, які постриглися в ченці, але не полишили придворної служби), інших – палітра самітницьких образів у творі надзвичайно багата. Проте найяскравішими «полюсами» цієї палітри є естети-самітники й ексцентричні релігійні аскети, чия вірність своєму шляху спричинила розрив із буденною реальністю.

Естетичне самітництво представлене в «Нотатках знічев'я» двома основними типами *данів*: 1) *дани* про особистий досвід самого автора як ченця й естета, часто у вигляді спогадів або відсторонених роздумів; 2) *дани* про інших історичних діячів, найчастіше у статусі «ченців у миру». Проте потрібно зважати, що жодна із груп не є виключною й вичерпною, адже більшість *данів* не обмежені однією темою.

Основним об'єктом естетичного поцінування в *данах* першого типу виступають: краса природи, часом у поєднанні з естетикою самотніх подорожей; естетика побутових речей; насолода від інтелектуальних та мистецьких занять (читання, складання віршів, музика).

«Нотатки знічев'я» містять одні з найвідоміших класичних описів японської природи. На особливу увагу заслуговує *дан 19* («Саме зміна пір року робить довкілля чарівнішим <...>»), який оспівує особливості різних пір року, у кожній знаходить притаманну лише їй красу та витонченість, переважає текст алюзіями на класичні зразки японської поезії. Естетику самотньої подорожі описує *дан 11* («Якось десятого місяця йшов я долиною Курусу <...>»), який малює напрочуд живу картину гірських краєвидів, серед яких автор раптово знаходить чиюсь пусту самітницьку хижку. Його зачарування «простотою відлюдного життя» (Кенко-хоші, 2017: 33) змінюється розчаруванням, коли він помічає в садку біля хижки апельсинове дерево з безліччю плодів, чії ряснота і кричущість псують меланхолійно-аскетичну естетику, створену його уявою. *Дан 15* («Коли вирушаєш у недовгу подорож <...>») також твердить про

користь подорожей для пробудження чуттів і заогстрення сприйняття прекрасного. *Дани* 32 («Двадцятого дня дев'ятого місяця <...>»), 43 («Наприкінці весни, прогулюючися під чистим погідним небом <...>») і 44 («З непоказної бамбукової хвіртки вийшов молодий чоловік <...>») змальовують новий тип естетичної насолоди – споглядання вишуканого усамітнення іншої людини. У цих *данах* Кенко-хоші описує прогулянки, під час яких йому траплялась випадкова нагода підглянути за якоюсь самотньою людиною, яка в цей час милувалась місяцем, захоплено читала чи грала на флейті. Це своєрідна втіха від таємного співпереживання з незнайомцем чи незнайомкою, які отримують естетичне задоволення від тих само речей, що й автор. Нарешті, варто згадати *дани* 21 («Хоч би що тривожило душу, у замилуванні місяцем знаходиш спокій <...>»), 191 («Гідний жалю той, у чиїх очах усі речі втрачають уночі свою чарівність <...>») і 212 («Осінній місяць безмежно прекрасний <...>»), які не лише змальовують красу нічної пори, але й вступають у полеміку з людьми, нездатними цю красу побачити й оцінити. *Дан* 21, окрім цього, цитує легендарного філософа-відлюдника Цзі Кана, який був відомий у Японії як один із «Сімох мудреців бамбукового гаю» – умовної групи китайських поетів і митців, які усамітнилися на лоні природи, щоб займатися творчістю й філософією. Уважається, що ця група була одним із перших зразків естетів-самітників для японських митців (Brown, 1997: 27).

Естетику речей оспівують *дани* про вигляд оселі та гармонійне облаштування інтер'єру (це *дани* 10: «Хоча наш дім – лиш тимчасове пристановисько на цьому світі <...>», 72: «Несмак господаря виявляють <...>», 81: «Якщо малюнки й написи на складаних ширмах і розсувних дверях зроблено незграбною рукою <...>»), а також *дани*, присвячені описам різних побутових речей, чие використання пов'язане із двірськими звичаями (*дани* 65: «Тепер носять набагато вищі головні убори, ніж колись <...>», 208: «Коли перевищують сувої священних чи інших текстів <...>», 237: «Як правильно розмістити предмет на вербовій підставці <...>» тощо). Особливо прикметний *дан* 82 («На скаргу однієї людини про те, що парчева стрічка, якою перев'язують сувої з текстами, легко рветься <...>»), у якому стверджується дуже характерна для японської аристократії ідея краси недовершеності: «Негарно, коли річ є цілком довершеною. Недовершеність завжди чарівніша <...>» (Кенко-хоші, 2017: 134).

Про естетичну насолоду від мистецтва говорять *дани* про втіху від читання книг (13: «Сидіти самому

під лампою, читаючи книгу <...>»), про красу давньої японської поезії та недоліки сучасної (14: «Японська поезія, утім, ще принадніша <...>»), особливості звучання храмової музики (220: «Кажуть, що периферія взагалі в усьому груба <...>») та інші.

Щодо *данів* про історичних діячів, їх також можна умовно поділити на два типи: оповіді про людей, які в певній ситуації виявили тонку естетичну чутливість, часто у зв'язку зі звичаями минулого; і оповіді про прості насолоди усамітненої людини.

До першої підгрупи можна віднести *дани* про монастирських ченців та «ченців у миру», які виявили обізнаність у питаннях палацових звичаїв (118: «Того дня, коли їдять гарячу юшку з коропа <...>»), в ієрогліфіці (163: «Одного разу майстри омьодо засперечалися, як пишеться *дев'ятий місяць* <...>»), музичних ладах (199: «Гьосен, настоятель Йокава, казав так <...>»). *Дани* 225 («Оо-но Хісасуке оповідав <...>») і 226 («За часів ексімператора Го-Тоба трапився й такий випадок <...>») розповідають про обдарованих «ченців у миру», один із яких започаткував новий жанр ритуальної пісні й танцю, а інший став автором одного з найвідоміших середньовічних воєнних романів «Повість про дім Тайра».

Друга підгрупа представлена *данами* 215 («Тайра-но Нобутокі-асон на схилі літ згадував <...>») і 216 («Якось Саймьоджі-ньюдо, повертаючись із паломництва <...>»), які малюють ідилічну картину умовного усамітнення «ченців у миру» у власних віддалених маєтках, де вони частують друзів рисовим вином і скромними стравами, які підкреслюють невимушений і невибагливий естетизм їхнього життя, і ведуть неспішні бесіди один з одним.

Підсумовуючи «естетичну» частину «Нотаток знічев'я», можна відмітити такі основні риси зображеного в ній усамітнення: по-перше, у ролі самітника-естета виступають або сам Кенко-хоші (який може бути як дійовою особою *дану*, так і просто оповідачем), або так звані «ченці в миру», рідше звичайні ченці при буддистських монастирях. По-друге, важливими рисами цього типу самітника є тонке відчуття природи, знання давніх звичаїв і церемоніалу, а також зацікавлення певними видами мистецтв, якими він займається сам або про які має гарні теоретичні знання.

Що ж до релігійних самітників, гранично відданих своїй справі, чії аскетичні практики сягали меж звичних уявлень, їх можна знайти у двох типах *данів*: *дани* про екстремальні, ексцентричні й незвичні релігійні практики; і *дани* про курйозні ситуації, коли релігійний аскет стикається з буденною реальністю.

До першої групи можна віднести такі *дани*.

Дан 18 («Людині краще бути ощадливою <...>»), який згадує двох легендарних китайських відлюдників: першим був Сюй-ю, який узагалі не мав жодних пожитків і пив воду з річки, зачерпуючи долонями; коли ж йому подарували для цього глека, Сюй-ю повісив його на дерево, але глек гудів під поривами вітру, відволікаючи аскета, тож Сюй-ю викинув його і продовжував черпати воду долонями. Інший аскет, Сун Чень, не мав навіть постелі, спав на оберемку соломи.

Дан 49 («Не варто чекати, поки постарієш <...>»), де змальовано двох екстремальних аскетів – один із них був настільки зосереджений на молитві, що ігнорував усіх, хто приходив до нього у справах, загуляв вуха і продовжував молитися, зрештою переродився в раю. Інший святий дав обітницю ніколи не сідати на землю повністю, а лише присідати навпочіпки, робив так до самої смерті.

Дан 60 («У павільйоні Шінджьо-ін <...>») оповідає про ченця середнього рангу на ім'я Джьошін, який несамоовито полюблив певний сорт картоплі і навіть продав свою самітницьку хижку, щоб купити собі ще, за що прославився як справжній вірянин (адже буддистський вірянин має бути готовий відкинути такі основні мирські блага, як житло та гроші, що і зробив Джьошін). Джьошін зневажав не лише мирські, але й монастирські звичаї, молився і спав, коли сам хотів, але водночас усі його поважали за силу духу й доброчесність. Зневага до суспільних рамок і власного майна зробила його еталоном справжнього самітника, не зв'язаного путами світу.

Дан 69 («Монах Шьоку з гори Шьошя <...>») переказує китайську легенду про святого, який досяг такого духовного розвитку, що зміг почути, як перемовляється в казані його їжа.

Здебільшого в цій групі містяться відомі легенди про святих і відлюдників, чия сувора аскеза й відмова від звичних зручностей досягли небуденного рівня, дали їм змогу досягти просвітлення, переродитися в раю чи набути дивовижних здібностей. Трохи вибивається із цього ряду *дан 60*, де аскеза не стільки сувора, скільки просто дуже незвична, з мирського погляду навіть безглузда.

Група курйозних *данів* налічує такі.

Дан 144 («Якось святому старцеві Тоганоо <...>»), який оповідає історію про святого Тоганоо, якому у примовляннях служки, який мив ноги коню («буде чисто!»), вчулася молитва («Будда чистий!»). Святий був уражений набожністю служки і спитав, чий це кінь. Служка відповіла: «Пана правоохоронця», і святий, витираючи сльози розчулення, вигукнув, що це дивовижно,

адже разом виходить формула «Будда чистий – права охоронець» (Кенко-хоші, 2017: 228). М. Марра (Марра, 1991: 148) вказує, що темою цього дану є невідповідність теоретичних знань і філософії ченців об'єктивній реальності, критика того, що ченці намагаються йти межі люди, зовсім не уявляючи реалій життя цих людей.

У *дані 236* («У Тамба є місцина під назвою Ідзумо <...>») святий Шьокай, навідуючи синтоїстське святилище разом з іншими ченцями, помітив, що скульптури левів біля входу повернуті одна до одної спинами (зазвичай вони мають дивитися одна на одну). Святий голосно дорікнув своїм супутникам, що вони не помітили такої важливої деталі, і почав повчати їх, що на це має бути дуже вагома і значуща причина, яку потрібно з'ясувати. Коли ж він запитав про це в синтоїстського священика, з'ясувалося, що скульптури просто пересунули бешкетливі діти.

Ця група *данів* ілюструє розрив між фанатичною релігійністю та реальністю, проте не завжди можна зрозуміти, кепкує автор із героїв-святих аскетів чи співчуває їм.

Висновки. Образи самітників у «Нотатках знічев'я» Кенко-хоші представлені дуже широко, проте найбільш яскравими й численними є типи естетів-самітників і аскетів-ексцентриків. Основними ознаками естетів є тонке чуття навколишньої краси – як природної, так і рукотворної (оселі, предмети вжитку), а також знання давніх звичаїв і певна мистецька обдарованість (схильність до літератури або музики). Основними ознаками ексцентриків є гранична зосередженість на релігійному шляху, який має привести до просвітлення, незвичайні або дуже суворі аскетичні практики, а також очевидна відірваність від соціуму – як від мирян, так і від інших ченців. Ці два найяскравіші типи самітників символізують собою певні полюси самітницького досвіду, між якими існує багато проміжних варіантів, куди можна класифікувати більшість інших, звичайних ченців і самітників. Отже, ключовою рисою образу самітника як суб'єкта й об'єкта зображення самітницької літератури є його еклектичність: самітником може вважатися як екстремальний релігійний праведник, так і вишуканий аристократ, який продовжує жити в миру після постригу й чие самітництво виявляється радше в естетичному ідеалі, ніж на практиці. Сам Кенко-хоші в цьому плані уособлює певну золоту середину, поєднує риси самітника-естета та самітника-практика. Подальші дослідження мають уточнити роль та представленість інших типів самітників у цьому й інших творах самітницької літератури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горегляд В. Классическая культура Японии: Очерки духовной жизни. Санкт-Петербург : Петербургское востоковедение, 2006. 352 с.
2. Кенко-хосі. Нотатки знічев'я. Пер. з давньояп., передм. та примітки Н. Баликової. Київ : Либідь, 2017. 392 с.
3. Brown K. The politics of reclusion: Painting and power in Momoyama Japan. Honolulu : University of Hawaii, 1997. 248 p.
4. Marra M. The aesthetics of discontent: Politics and reclusion in medieval Japanese literature. Honolulu : University of Hawaii Press, 1991. X + 222 p.
5. Tokue M. Aesthete-recluses during the transition from ancient to medieval Japan. *Principles of Classical Japanese Literature* / Earl Miner (Ed.). Princeton : Princeton Univ. Press. P. 151–80.
6. 石田吉貞. 隱者の文学 苦悶する美. 東京都: 塙新書, 1986. 253 p.
7. 小川剛生. 兼好法師—徒然草に記されなかった真実. 中央公論新社, 2017.
8. 唐木順三. 隱者たち—脱出と漂白 / 国文学: 解釈と教材の研究—特集. 學燈社, 1974.
9. 久保田淳. 西行, 長明, 兼好 : 草庵文学の系譜. 東京 : 明治書院, 1979. 332 p.
10. 徒然草DB. URL: http://www2.yamanashi-ken.ac.jp/~itoyo/tsuredure/turedure_index.htm.

REFERENCES

1. Goregliad V. Klassicheskaya literatura Yaponii: Ocherki dukhovnoi zhyzni [Classical literature of Japan: Notes on spiritual life]. SPb. : Peterburgskoye vostokovedenie, 2006. 352 p. [in Russian].
2. Kenko-hoshi. Notatky znichev'ya [Essays in Idleness]. Transl. by N. Balykova. Kyiv : Lybid, 2017. 392 p. [in Ukrainian].
3. Brown, K. The politics of reclusion: Painting and power in Momoyama Japan. Honolulu : University of Hawaii, 1997. 248 p.
4. Marra, M. The aesthetics of discontent: Politics and reclusion in medieval Japanese literature. Honolulu : University of Hawaii Press, 1991. X + 222 pp.
5. Tokue, M. Aesthete-recluses during the transition from ancient to medieval Japan. *Principles of Classical Japanese Literature* / ed. Earl Miner. Princeton : Princeton Univ. Press. P. 151–80.
6. Ishida Yoshisada. Inja no bungaku: Kumon suru bi [Recluse literature: Tormented beauty]. Tokyo : Hanawa Shinsho, 1986. 253 p. [in Japanese].
7. Ogawa Takeo. Kenko-hoshi: Tsurezuregusa ni shirusarenakatta shinjitsu [Kenko-hoshi: The truth not told in the Essays in Idleness]. Chuo Koron Shinsha, 2017. [in Japanese].
8. Karaki Junzo. Inja-tachi: Dasshutsu to hyohaku [Recluses: Escape and wandering]. *Kokubungaku: Kaishaku to kyozaï no kenkyu: Tokushu [Japanese literature: Explanations and teaching materials: Special edition]*. Gakutosha, 1974. [in Japanese].
9. Kubota Jun. Saigyô, Chomei, Kenko: Soan bungaku no keifu [Saigyô, Chomei, Kenko: Genealogy of recluse literature]. Tokyo : Meiji Shoin, 1979. 332 p. [in Japanese].
10. Tsurezuregusa D. B. [Essays in Idleness D. B.]. URL: http://www2.yamanashi-ken.ac.jp/~itoyo/tsuredure/turedure_index.htm [in Japanese].